

הלכות סֵפֶה סִימָן תרל"ט

קו באר הגולה

פ מרדכי שם והרב
המגיד דפרי יובת
רבו עם שהביא
הטור ויבדיל יתנו
שם במקרא מיה
דכחה אודאי קומי
נתמה

הגה (טו) (מג) ויעור משנתו (טו). מי שהוא לישן בספה וירדו גשמים אין צריך לשער בכדי שיתקלקל התכשיל, דבגשמים מועטים הרי צער לישן שם ויכול לצאת (מהרי"ו). (מד) * וכל הפטור מן הספה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שָׂכָר ואינו אֵלָא (י) (מה) * הדיטות (הג"מ פ"ו). וקשיצא מן הספה מכת גשמים אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע, קעבד שמוגז כוס לרבו ושכבו על פניו (מהרי"ל): ח (מו) * נהגו שאין מברכים על הספה (מד) אלא בשעת (יח) [יח] (מח) אכילה (הר"ק נהוג):

שערי תשובה

[יח] אכילה. עכ"ט. וכתב בשכ"ח ח"א סימן לב במקספא אם ברח לישב בספה אינו חוזר ומברך כמבאר בסימן סו דברכות ספק זרפנן להקל, ע"ש. ונראה דאף לפי מ"ש המג"א כמי ששכב לברך דאפילו אכל קבר יברך שהישיבה מן המצוה, הינו בברור לו שלא ברוך, אבל במקספא, אם יברך באמת ברוך, גם על הישיבה אין לו לברך כיון שקבר ברוך, ושפיר פתב דהיל ספק ברכות. ואם רוצה לאכל עוד צ"ע אם מותר לעשות הפסק בגון שיצא

לחזור לספה, וכן פתב באליה רבה וכן סתמתי בפנים: * וכל הפטור מן הספה וכו'. זה הקלל הוא דוקא במקום שיש בו צד אסור, כמו במקטער

באור הלכה

ההגה (טו) (מג) ויעור משנתו (טו). מי שהוא לישן בספה וירדו גשמים אין צריך לשער בכדי שיתקלקל התכשיל, דבגשמים מועטים הרי צער לישן שם ויכול לצאת (מהרי"ו). (מד) * וכל הפטור מן הספה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שָׂכָר ואינו אֵלָא (י) (מה) * הדיטות (הג"מ פ"ו). וקשיצא מן הספה מכת גשמים אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע, קעבד שמוגז כוס לרבו ושכבו על פניו (מהרי"ל): ח (מו) * נהגו שאין מברכים על הספה (מד) אלא בשעת (יח) [יח] (מח) אכילה (הר"ק נהוג):

באר היטב

(טו) ויעור. פי' מעצמו וא"צ להקיצו: (י) הדיטות. ק"ו בנה למי שרוצה להחמיר כשיורדים גשמים וליף לספה ולברך המוציא ולישב בספה ואח"כ לאכל בביתו, ונהו ברכה לבשלה, ט"ז: (יח) אכילה. וכי הלוש על אותו שקובעין עצמן לשתות אחר ברכת-המוזון ואחר השתיה זמן-מה מושך מחזורין ואוכלין סעודה שניה בלי הפסק ומברכין שנית לישב בספה, ג"ל ששעת גמור הוא בידים שהרי לא הסיחו דעתם משיבת ספה שקבר ברכו עליה בסעודה הראשונה, ומה שנהגו לקבץ ברכת לישב בספה על האכילה הינו משום שפסיחין דעתן מן האכילה ויוצאין מן הספה כשהם פועלים וחוזרין

משנה ברורה

(עט) אין צריך לעלות לספה בלי"ה: (מג) ויעור משנתו. פרוש, (פ) מעצמו, ואין צריך להקיצו⁴⁷, (פג) גם אין מתייב למסור שנתו לאחרים שקיצוהו כשאור היום: (מד) וכל הפטור וכו'. בגון במקטער. ופרטי דיני מקטער, באר לקמן בסימן תרמ"ב, עין שם: (מה) הדיטות. קל"ח חמ"ד בנה למי שרוצה להחמיר כשיורדים גשמים וליף לספה ולברך שם 'המוציא' וברכת 'לישב בספה' ואחר-כך לאכל בביתו, והרי ברכה לבשלה אפילו יאכל שם בספה אכילת קבע [אחרונים]. ועין בבאור הלכה: ח (מו) נהגו וכו'. ורצה לומר, אף דמדינת דגמרא לדעת פוסקים ראשונים, כשברך בספה ויצא לעשות ענינו ולא לחזור תכף, בענין שהיה יציאה גמורה, ואם-כן הרי הסיח דעתו מן המצוה והשיחזר אחר-כך צריך לברך שנית ואפילו מאה פעמים ביום, ואימת שנגנס אף-על-פי שאינו אוכל שם מברך, שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה, דהוי קעין תדורו [ודוקא שיצא יציאה גמורה, וכמו שכתבנו, אבל אם יצא לעשות

צרכיו או להביא דבר לספה (פג) אין צריך לברך שהרי לא הסיח דעתו], מפל מקום מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה⁶⁰, ואפילו אם יושבים בספה קדם אכילה שעה אינם מברכים, דסבינא להו דברכה שמברכים אחר-כך על האכילה היא פוטרת הכל שהיא העיקר, והיא פוטרת השנה והטיול והלמוד, שפלים לה. (פג) וכתבו האחרונים דנכון הדבר לצאת גם ידעת הפוסקים והראשונים ולא לישב כף בלי ברכה, ועל-כך תכף כבואו מבית-הכנסת: (מז) דבר שהוא מתמשה מיניו⁶¹, יאכל ממנו (פד) מעט מעט מברכה וירך 'לישב בספה', ולא יברך אחר-כך בשעת אכילה: (מח) אלא בשעת וכו'. ואם ברוך פעם אחת בשעת אכילה ולא יצא משכחו לעשות עסקיו, ואף אם יצא משכחו רק ששעה דעתו לחזור מיד, (פח) אין צריך לברך שנית 'לישב בספה' (פז) אפילו אם יצא סעודה שניה בינו שמוצה אמת היא, ולכן מי שישב כל היום בספה (פז) וישן בלי"ה בספה ומתפלל שם ואינו יוצא לשום עסק רק אדעתא לחזור מיד, (פח) אין צריך לברך רק בשעת אכילה ראשונה ואחר-כך אין צריך לברך. (פט) ויש אומרים, דכיון שיצא ביתנים אפילו על דעת לחזור מיד צריך לברך בשעת אכילה שניה. (ס) ואם יצא לעשות עסקיו (סג) או לבית-הכנסת להתפלל, לזלי עלמא צריך לברך בשעת אכילה שניה: (מח) אכילה. והמתענה בסכות או שאין דעתו לאכל פת

שער הדין

(עט) פוסקים: (פ) ט"ז ושי"א: (פג) אחרונים: (פד) פוסקים: (פז) מגן אברהם ותי"אדם ובכור"י עקב: (פז) שהוא שער חייב לספה וכנ"ל בסעיף ב, וכן כתב בנרד"ה תמ"ח, וילא פתי"אדם דכתב שער פתי: (פח) מגן אברהם ושי"א: (פז) הנה עקר הדין דעל אכילה שניה אין צריך לברך כשלא יצא משכחו ביתנים, מבאר פן בלבד ושל"ה והסכים עמהם המגן אברהם, ואף דדעת הט"ז וחקד"משה להסיים להפ"ח דעל אכילה שניה צריך לברך בכל גונו, הנה בן אחרונים וכמעט כלם הסכימו לדין דאין צריך לברך ונהם ההלכה ביריה ותנהר"ש שלום ותאל"ה רבה וכו' עמ"ד ותי"אדם ונדון תמ"ח והג"ר"ו, אכן אם יצא ביתנים והציאה היה על דעת לחזור מיד, בזה יש דעות בין אחרונים, דדעת הר"ד"ה תמ"ח ונהג"ו וכן משמע מנהר"ש שלום שאין לברך, ודעת עמ"ד וכן הסכים לזה הכפ"ר עקב ומק"ש פ"ן דעת האליה רבה], דאף דבעלמא להפוסקים דכל אימת שנגנס לספה מברך, מפל מקום אם לא יצא גמורה שלא לחזור מיד בודאי אין לברך שנית כשנגנס, הקא פשיצה לאכל אכילה שניה יברך שנית 'לישב בספה' כיון שעל-פל פנים יצא ביתנים: וספק ברכות להקל, אם לא שיש עוד פסוקים: (פח) מגן אברהם ושי"א: (פז) אפילו אם היה פן כל ברכת הנמים: (פט) הוא דעת הר"י והכפ"ר עקב וכו': (ס) מגן אברהם ושי"א: (סג) מגן אברהם. ומשמע דאצט"ל הלך באמצע שילחן לבית-הכנסת להתפלל מנהג או מעריב ובאפ"ן זה היה בודאי דעתו לחזור תכף לסכתו, מפל מקום כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך לישב בספה [בכוריי יעקב]. והנה דרוב דעות המגן אברהם משום דהליכה הוי הפסק, אבל לפי מה שבארנו לקמיה דדעת כמה אחרונים דהליכה לא הוי הפסק, יש לעין אם יצטרך לחזור ולברך, ועין לעיל בסימן קע"ב במשנה ברורה סעיף קטן מז⁶². והנה אם הליכה לבית-הכנסת לא היה באמצע סעודה רק בין אכילה לאכילה, אף דגם בזה יש לעין לאאודא אם נסבר דהליכה לא הוי הפסק, מפל מקום לזה דעת הט"ז והכפ"ר עקב וכו' דסבינא להו דלאכילה שניה הוא ענין אחר וצריך לברך שנית⁶³, אבל באמצע אכילה אם נסבר דהליכה לא הוי הפסק, לאאודא תדא אכילה היא, וכן מוכח דעת בבית מאיר, דהיכי דנגנס באמצע סעודתו להתפלל מנהג או מעריב, כל שלא הסיח דעתו מלאכל אין צריך לברך שנית כששוכב:

הלכות ספה סימן תרמ

תרמ מי הם הפטורים משיבת ספה, ובו י' סעיפים:

א אֲנָשִׁים וְעֶבְדִים וְקִטְנִים פְּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה. ב טַמְטוּם (ב) וְאֲנָדְרוּגִינוּס (ג) חֲזִיבִים מִסְּפֵק,

א משנה ספה כ"ח
ב וקטנים גריד פ"ק ו
הגולר מ"ד השופר
וצמחיה בסימן תקטט

שערי תשובה

לענינו ע"ד שלא לחזור ולקטר כמ"ש המג"א, ושוב אם יאכל אח"כ שפיר יכול לברך, וא"ל הנה הני ברכה שא"צ, ו"א דכל שעושה כן משום שרוצה לצאת ד"י ספק אין זה ברכה שא"צ, ועוד, והרי אין דיוע, ולשם היא ברכה זריקה, וצ"ל לעיל סימן רטו, אף י"ל דאם יעשה כן יצטרך לברך כע"פ ג"כ על מה שיאכל וזה שז"ב המוציא הוא ברכה שא"צ, וגם דשם איתא דלמחלה אסור שקטא ושפח. והלכת האבן עזר דכפת א"צ לחזור ולברך על הפסק זה, א"כ י"ל כיון שאין צריך לברך ברכה המוציא דכחט סעודה חשיבו, גם לענין ספק אין לו לחזור ולברך, וגם אם ברך בהמ"ז ונחזור ויטל י"ל דיו ויברך ברכה המוציא וברכת הספה, כמ"ש בסימן רטו ס"ק ו בשם ה"ה"ש וכ"כ בסימן רצא, ד"א שאין לחלק סעודת שבת בשתייה לשונות כדי לצאת הג' סעודות דהיי גורם ברכה שא"צ, וצ"ל בא"ר שם שהביא מלשון תשובה רבנו יוסף בכורשור כח"י שקטב שהוא ברכה לכשלה שלא נגרו סעודתם ומקבצים, ע"ש, ואף דלא ק"ל הכי מ"מ במקום שאין צורך כ"כ אין לעשות כן, ולכן נראה לי שאם אפשר לו שלא לאכל אחר כך פת רב פרות או מיני מתיקא מוטב, ואם צ"ע לא אכל פת כל צרכו וצריך לאכל פת, שפיר דמי שקבץ בהמ"ז וצ"א מן הספק קצת לצרפו וכדומה ושוב י"ל דיו ויברך המוציא ולישב בספה (ואף שד"ע המג"א לא מנהי הפסק מעט שדעתו לחזור, מ"מ בזה שעושה משהו ויברך בהמ"ז מהני, וכ"כ ק"י א"ר שג"ל להקריע כן כיון דלדעת הבי"ח והט"ז אף שלא יצא קלל בין שא"צ אכילה אחרת חזרו ומברך, ע"ש בא"ר י"ח), ואין חוששין משום ברכה שא"צ דכמו שפתי"רם לחלק סעודתו לענין משום סעודה שלישית כמ"ש המג"א סימן רטו ברך כן איש להחיר מחמת שמחת י"ט; וא"ל שפסקתא יאכל בלא ברכה משום ספק דהא ברך שא"צ ומונה מאכילה בלא ברכה דלדעת הרמב"ם היא דאורייתא, ודאי אין כאן ברכה שא"צ דהא זריקה היא עמה אלא שע"י שפסקתו בהמ"ז הוא גורם ברכה שא"צ וגם זה אסור כדומות ביומא גבי יביתו ס"ת אחריו ונקר, וכמ"ש הרא"ש וצ"ע בבר"ש סימן נו ובתב"ש סימן יט, ע"ש:

באר היטב

אחרת, עכ"ל, והסכים עמו המ"א, ע"ש. אבל הט"ז חולק והאריך בראיות דאין נפקותא במה שהעקבו שם או יצאו וסורו, דהא עקר החיוב מצד קביעות האכילה, וכיון שנגמר קביעות הראשון חייב לחזור ולברך על קביעות האכילה השנייה, ומסתם שם: כנ"ל פשוט ורבים נהגין כן והדין עמקם, וכ"כ מו"ח ז"ל בפשיטות, ע"ש. עוד נאיתי להזכיר דבר פשוט, שקל מה ששוחזן קדם האכילה גזון י"ש בקביעות א"צ ברכת ספה כי האכילה שיברך עליה אח"כ פוטר אפלו מה שילפניו, והרא"ה, שאף הליכה והשילוח שלפני האכילה נפטר מהאכילה שאחריה ק"ו בשתייה, והר"ע ז"ל לברך עליה בשתייה יש לו לחש לברכה לכשלה, ט"ז. ועסק' ה' מש"ש, ומ"א כתב: ומיהו טוב שיאכל מעט בפיקר ויברך לישב בספה כדי שישפיר הליכה והשילוח עד אכילה אחרת, אבל בלא אכילה לא יברך לישב בספה, דלא כש"ל, ע"ש. ונ"ל דמי שקבצתו שאין אוכל פת כל היום וכ"ש מי שמתענה שניית חלום בכפות, חייב לברך על הספה בכל פעם שישנס בה באותו יום לט"ל, כיון שאותו יום אין בו אכילה פת הדרין לדין התלמוד דמברך בכל פעם ששנס לישב בה, ט"ז. ומי שהולך באמצע סעודתו לסבת חבירו צריך לברך לישב בספה שנית, דההליכה הוי הפסק. אם שכח לברך לישב בספה עד שאכל, ג"ל דיברך אח"כ על מה שרוצה לאכל, ואפלו אכל כבר ג"ל דיכול לברך, שגם הליכה מן המצוה, מ"א, ע"ש:

(א) נשים וכו'. ואחרים לא יברכו לישב בספה לנשים א"כ מברך

בה' תפלין ובפ' ספור הגם, מ"מ כיון דהשפא מיהו בע"כ צריך לעשות כן להנצל מספק וצ"ע בבר"ש סימן נו ובתב"ש סימן יט, ע"ש:

משנה ברוחה

באותו יום, אָז לְכָלִי עֵלְמָא כָּל אֵימַת שְׂפִיצָא יִצְאָה גְמוּרָה חֲזִיב לְבָרְךָ, דְדוּקָא כְּשֹׁאוֹכֵל פֶּת סְבִירָא לְהוּ לְמַהוּ פּוֹסְקִים שְׂמִיבְרָךְ עַל עֵקֶר חֲזִיב הַסֶּפֶה וּפּוֹטֵר כָּל הַדְּבָרִים הַטְּפִילִים, אֲבָל כְּשֹׁאֲנִי אוֹכֵל לֹא שִׁיף זֶה [ט"ז ו"ש"א]. וְכַתֵּב הַחַיִּי אֲדָם, דְּהוּא הַדִּין כְּשִׂינְצָא יִצְאָה גְמוּרָה לְאַחַר אֲכִילָה וְחֹזֵר וְנִכְנֵס וְלֹא יֹאכֵל עַד הַעֲרֵב, וְקָנַם הָאֲכִילָה (ב) יִצְטַרְף עוֹד הַפַּעַם לְצֵאת לְבֵית־הַקְּנֵסֶת, דְּבָהּ גַם־כֵּן לְכָלִי עֵלְמָא צְרִיף לְבָרְךָ⁶⁴. וְמִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּאֶמְצַע סְעוּדָתוֹ לְסַתֵּם חֲבָרֵי, דַּעַת הַמְגַן־אֲבָרְקָם, שְׂאֵפִלוֹ אִם הֵיךְ בְּדַעְתוֹ בְּשַׁעַת בְּרִיחָה שְׂיִלֵף בְּאֶמְצַע הַסְּעוּדָה לְשֵׁם וְלְשׁוֹב אַחֲרֵי־כֵן מִיָּד, (ג) אֲפִלוֹ הֵכִי צְרִיף לְבָרְךָ שֵׁם 'לִישֵׁב בְּסֶפֶה', דְּהַלִּיכָה הֵיךְ הַפְּסֵק, וְעַל־כֵּן אִם רוּצֶה לְאָכֵל בְּסֶפֶה זֶה דְּבַר שְׂאִסוֹר לְאָכֵל חוּץ מִסֶּפֶה צְרִיף לְבָרְךָ שֵׁם 'לִישֵׁב בְּסֶפֶה'; אֲמַנְתָּ הוּא לְשִׁטְתוֹ אֲזִיל בְּסִמְקוֹ, אֲבָל לִפִּי מַה שְׂפַקְתְּבוּ שֵׁם דַּעַת בְּמַה אַחֲרוֹנִים דְּהַלִּיכָה לֹא הֵיךְ הַפְּסֵק, (ד) אִם הֵיךְ בְּדַעְתוֹ אִין צְרִיף לְבָרְךָ, וְסַפֵּק בְּרִיכוּת לְהַקֵּל [לבושי שרד]. וְאִם שָׁכַח לְבָרְךָ 'לִישֵׁב בְּסֶפֶה' עַד שֶׁהִתְחִיל לְאָכֵל, (ה) יְבָרַךְ אַחֲרֵי־כֵן עַל מַה שְׂרוּצֶה לְאָכֵל,

שער הציצין

(כ) דאי לא הכי, לדעת רבנו תם דסבינא לה דאכילה שהיא עקר קביעות, פוטרת כל הטפלים לה, דהיינו לשיבה ושנה וט"ל, בין שלפני האכילה ובין שלאחר האכילה עד האכילה השנייה [פוסקים]: (ג) הנה אנכי העמקתי דעת הגר"ז דוקא אם אוכל שם⁶⁵, ועל כרחיך דסבינא לה דמה שהובא בבית יוסף ב"ק שאוכל שם או לא, הינו רק לדעת הסוברים דעל הנתיסה לבד גם כן מן מחיב לברך, אבל לפי מהנהגו אינו כן. ודעת הח"י אדם שהעמיק דבכל גווי חייב לברך שם אפלו אם לא יאכל, נראה דטעמו דהמנהג שנהגו הוא רק בביתו שצריך לקבוע שם סעודה, אבל בבית אחרים שאין צורך לקבוע שם סעודה, לכלי עלמא כל ששנס שם חייב לברך. ומכל מקום נראה דאפלו לדירה הוא רק כששנס לשם ורוצה לישב שם, אבל כששנס לשם לגבות חובו וכדומה שאר עסק ואין נפקא מינה אפלו בין אם הוא ספה או בית או חצר, בזה לכלי עלמא אין צריך לברך דלא צריך מפתעספ בעלמא⁶⁶, ורק בחלבים וצריחות אמרין דמתעספ חייב שפן נהנה, כן שפמתי בשם גדול אחד, ונכון: (ז) ועין בספר בית מאיר דכתב גם כן, דמאי שנא ספה זו או אחרת, כל שלא הסיח דעתו מלאכל אין צריך לברך שנית, ואינו דומה להא דסימן ח, דהתם כל טלית מצוה בפני עצמה היא, אבל התא אשו אכילה הספה שנה מצוה בפני עצמה היא? ואינו דומה אלא לברכת המוציא דסימן קע דמבאר שם בבית יוסף דאפלו הלך לבית הנקנס לא הוי הפסק, עד כאן לשונו, ומשמע דלדירה אפלו לא היה דעתו בשעת ברכה לבתחלה לה גם כן אין צריך לברך⁶⁷, מיהו כיון דאיכא דעות ג"כ, אין כדאי דאיכא פסקא בעלמא סעודה⁶⁸: (ה) מגן אברהם וי"א: (ו) לכושי שרד: (ז) אלהי רבה וי"א: (ח) מגן אברהם וי"א:

תרגום: 1 ג מל לל פסוק, הנסגר בשעת הנאשים.

הַלְבוּת סֵפֶה סִימָן תַּרְמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מח]

דְּבָרָה גִּסְרָן לְבִי עֲלָמָא צְרִיף לְבָרָה⁵⁴.

לתפילה בבית הכנסת [עצמו, ולא בטובה שלידו] או לעסקיו נחשבת כהיסח הדעת ממצות סוכה, אך לא כשימצא לסוכה אחרת. והוסיף (שבות יצחק ח"ח פ"כ ה"ע ס), שאם מתפלל מחוץ לסוכה אין מועיל מה שרואה אותה בתפילתו ודעתו עליה. ואף בנטיעה לעיר אחרת, דעת הגר"ש אלישיב (צהר ח"א עמ' קעה) שאם היתה דעתו שכשיגיע ילך לסוכת חבירו אין הנטיעה נחשבת כהיסח הדעת ולא יברך. ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ט דבר הלכה אות כד, צהר שם), שאם היתה דעתו בשעת הברכה ללכת אחר כך לסוכה אחרת באותה העיר, לא יברך בטובה השנייה, אך כשהלך לסוכה בעיר אחרת, נחשב הדבר כהפסק ויש לברך בטובה השנייה.

סִימָן תַּרְמ

מִי הֵם הַפְּטוּרִים מִיִּשְׁבֵּת סֵפֶה

[משנ"ב ס"ק א]

דִּנְהֵיגִין הַנְּשִׂים לְבָרָה⁵¹, אֶצְנן אַחֲרִים לֹא יִכְרְכוּ לְהֵן⁵².

1) ואף שכתב לעיל (סי' יז ס"ק ה) שמצוה שאף אנשים אינם מחוייבים לקיימה, כגון ציצית, אין לנשים לקיימה ולברך עליה משום יוהרא, ואם כן לכאורה אף במצות סוכה שאין חיוב לאכול בה כל שבעה נרץ שכשאוכלים פת אין רשאים לאכול מחוץ לסוכה] לא יברכו הנשים כשאוכלות בה [וראה חתן סופר (על שו"ע, ח"א שער הגדילים והכלאים פכ"ג) שיתכן שמטעם זה לא יברכו הנשים בבית החתם סופר ברכת לישב בסוכה, אלא שלפי זה היה להן לברך בלילה הראשון, ועל כן כתב שם טעם נוסף]. אכן מבואר בבעל המאור (פסחים כו, א מדפי הרי"ף) שסוכה נחשבת מצוה מחוייבת, שהרי אי אפשר להיות ערים שלשה ימים בלא שינה, וכשהולכים לישון חייבים לעשות זאת בסוכה, וכעין תירוץ זה מבואר בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' ז).

2) ובטעם הדבר כתב בביה"ל לעיל (סי' קצ ס"ד ד"ה יטעם) בשם הדרכי משה (סי' תקפט אות ב), שכיון שלא מוכר בשי"ס רמו שיש מצוה על הנשים לקיים מצוה עשה שהזמן גרמא, היה יותר טוב שלא יברכו על מצוות אלו, אלא שלא נובל למחות בידן על זה, אך על כל פנים אנו לא נברך עבורן.

ולענין עניית אמן על ברכת אשה על מצוה עשה שהזמן גרמא, כתב לעיל (סי' קכד ס"ק מז) שאפשר לענות, וראה מה שכתבנו שם בשם הפמ"ג שז"מ אין חיוב לענות.

ולענין האם אשה מברכת 'לישב בסוכה' בין ברכת המוציא לבין האכילה, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פמ"ח ה"ע מו, הליכות ביתה סי' כב ה"ע ו) שרשאית לברך ואין בזה חשש הפסק. כיון שרשאית להחמיר על עצמה לקיים את המצוה כמי שאינו מצוה ועושה ואף לברך עליה כאיש.

ואשה היושבת מחוץ לסוכה או תחת סכך שאינו כשר ושומעת ברכת 'לישב בסוכה' שבקידוש, האם תענה אמן, כתב בשו"ת אגרות משה (איו"ח ח"ד סי' כא אות ט) שמותר לה לענות, כיון שברכה זו מועילה גם לה אם תרצה אח"כ לאכול בסוכה, ועוד, שברכה זו היא חלק מסדר הקידוש, וכל ברכה שאינה הפסק למקדש אינה הפסק גם לשומעים, מחמת שהם נגריים אחריה, וכן כתבו הגר"ש אויערבך (שש"כ שם ה"ע נ, ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות ב) ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ה תשובה ב). ולענין האם אשה תענה אמן על ברכת בהשחיתו שבקידוש, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרמא ט"ז ד).

וכן מי שנכנס לישון בסוכה בלא אכילה לפני כן או לאחר מכן, דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רג) שיברך בשעת כניסתו, אך אם הוא לומד בה בעיון באופן שפטר מן הסוכה [וראה לעיל (סי' קט) ושע"צ (סי' נג)] לא יברך.

וכן מי שנכנס לישון בסוכה בלא אכילה לפניו או לאחריה, כתב המקור חיים (כאן) שצריך לברך, וכן דעת הגר"ש אויערבך (ספר הסוכה פסקים והערות אות כג), והוסיף, שאין חוששים לכך שלא ירדם ועל ידי כך תהיה ברכתו לבטלה, משום שאף אם לא ירדם צריך הוא לברך מחמת שקבע עצמו לכך, והיא קביעות חשובה [וראה מה שכתב שם בבואר דברי התוס' (ברכות יא, ב) שכתבו כסברא זו שלא ירדם. ובלאו הכי לא הובאה סברא זו בטור וב"י ובשאר הפוסקים]. אכן העיר, שבשע"צ לקמן (סי' תרסח ס"ק ז) משמע שלמעשה אין מברכים על השינה. דעת הגר"ש אלישיב (זמן שמחתנו פ"י אות ד) והגר"ש קרליץ (חוט שני שם) שכיון שלכמה שיטות אין מברכים בלא אכילה [וראה שו"ע הרב (סי"ב) שאכילה פותרת את כל שיעשה בסוכה עד האכילה הבאה, ואף אם יצא יציאה ארוכה וחזרו לסוכה לישון בלי לאכול אחר כך, אין צריך לברך שכבר נפטר על ידי האכילה, וכן משמע בתוס' ר' יהודה החסיד (ברכות שם) וברא"ש (סוכה פ"ד סי' ג)], טוב לאכול בסוכה דבר שטעון ברכת 'לישב בסוכה' לפני השינה.

[שע"צ ס"ק צג]

דעת הגר"ש דווקא אם אוכל שס"ס⁵⁵ וכו', וְלֹא צְרִיף מִמְתַּעֲסֵק בְּעֲלָמָא⁵⁶.

55) אמנם, במשנ"ב בתחלת דבריו כתב בשם החיי אדם שמי שנכנס לסוכתו ואינו אוכל בה מברך על עצם השיהיה. והרבינו מנוח (פ"ו מהל' סוכה ה"ט) כתב בשם רב האי גאון שמנהג ידוע שהנכנס לסוכת חבירו חייב לברך אף כשאינו אוכל ושותה שם. אכן, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ט דבר הלכה אות כו) שאין אנו נוהגין בסוכת חבירו כחיי אדם, מפני שההולך לברך את חבירו הולך בעיקר כדי לראותו ולא כדי לשהות בסוכה, שהרי אילו היה חבירו בתוך הבית היה יושב עמו שם, ואם כן אין לברך בזה על הישיבה [וכעין סברת השע"צ בהמשך דבריו לענין מי שנכנס לגבות חובו]. ורק אם אוכל שם יש בזה כוונה לשבת בסוכה ולכן מברך. והוסיף, שאם אכן לא היה הולך לחבירו אם היה יושב בביתו, יברך אף בלא אכילה אם לא הביאו לו משהו לאכול.

56) ומי שנכנס לסוכה כדי לטול בה לולב, דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רצא) שבדאי אינו צריך לברך על הסוכה, כיון שאין זה נחשב כשישיבה של קביעות בסוכה [וראה הליכות שלמה שם אחרות הלכה ה"ע' 93].

[שע"צ ס"ק צד]

לְהָה גִּסְרָן אֵין צְרִיף לְבָרָה⁵⁷ וכו', אֵין קְדַאי לְצַאת בְּקִמְצָע סַעוּדָה⁵⁸.

57) ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה (איו"ח ח"ד סי' כא אות ח) שיפירש בשעת ברכת 'לישב בסוכה' שאינו שח"ד אלא על ישיבתו ואכילתו בסוכה זו, ובסיום אכילתו יברך ברכת המזון, ואז יוכל לברך שנית בסוכת חבירו.

58) ומשמע שאם סיים סעודתו והולך לסוכת חבירו או סוכת בית הכנסת, צריך לברך עליה אף כשלא הסיח דעתו מקיום המצוה, וכן משמע לעיל (סי' צא), וכן משמע בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קצא אות ד) שגטק כן להלכה. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (זמן שמחתנו פ"י אות ב-ג) שלא יברך בסוכה האחרת, שדוקא יציאה

הַלְבוּת סִמְן תַּרְמ

קז באר הגולה

ג שם במשנה
ד נקבים שם
מקורא בערובין
פ"ב ופרוש פון
חמש וכו' שלמות
וכל מר ומר לסם
חוקה ח משנה סקה
כ"ה ו ברתא שם
ח ז ארות חיים
ח מיקרא ורבא שם
ט שם כ"ב י שם
קרבא כ הרא"ש שם

וכן מי שחציו עבד וחציו כן-חורין תיב: ב ג'קטן שאינו צריך לאמו, שהוא (ד) כבן (ג) [ג] חמש כבן שש, תיב בספה מדברי סופרים כדי (ה) לחנכו במצות: ג [*] (ו) חולים (ז) ומשמשיהן פטורים מן הספה. ולא יחולק שיש בו ספקה, (ח) אלא אפלו חש (ט) בראשו (א) חש בעניו. ו'וש מי שאומר שאין המשמשים פטורים אלא (י) בשעה שהחולה (יא) צריך להם. (יב) ומי (ג) שמקויו דם תיב בספה (א"ו והג"א פ"ה הישן): ד (יג) מצטער פטור מן הספה, (יד) הוא ולא משמשיו (טו) (אכל בליה ראשונה אפלו מצטער תיב לאכל שם צנית) כל (כו). אינהו מצטער, (טז) זה שאינו יכול לישן בספה *מפני הרוח או מפני ההזבובים והפרעושים וכיוצא בהם (יז) 'או מפני (ד) הריח. י'ודוקא

שערי תשובה

[3] חמש וכו'. ואם אין לו אב, אפו תיבת לחנוכו, ואם גם אם אין לו מחזיקי הכ"ד לחנוכו, וכן בכל מצות צוה, כי"כ הא"ר שפן משמע מה"ד סימן זד, אכל והפרשו מ"ל"ח אין תיבם, עין סימן שמג: [*] חולים ומשמשיהם. וכתב בשכ"ו ח"ג סימן נא: מי שנשפך מהקהל להיות משמש לחולים ומשמשי חולים פטורים, אם מחזיק מ"מ לאכל בכל סעודה וסעודה צנית בספה ולבדן ברכת סקה שבה הולך לפגמים ולצרכו, והשיב שהוא פטור כיון שמשמש לשמש לחולה כל צרכו ולהשיג עליו לעשות פגולתו שלמה, ואם ילך לספה הו"ל מצטער בצער החולה שדעתו עליו ממיד ולכן פטור, אך בליה הראשונה דגם הפצער תיב לאכל צנית גם הוא תיב כו, ע"ש. ונראה שהכל לפי הענין, שאם דרכו בחל לילך לתקן ולשוחט

באר היטב

לעצמו, כ"מ"ש סימן תקפט ס"ו: (3) חמש. שלמות. וכל חד לסם חרפה, עין ט"ז. ועין י"ד אהרן: (2) שמקויו. דהא שמחה היא לו דהא מרבה בסעודה, וגם היה יכול לעשות לפני החג, הג"א. ולפי טעם זה, מי ששוחט משקה המשלש אעפ"י שמצטער הרבה מ"מ תיב בספה, דה"ל לעשותו קדם החג או אחריו ולכן לא יעשנה פמועד, אכל בדיעבד נ"ל הפטור מספה דהא ספקה הוא לו לישב בספה, מ"א. והנ"ש כתב דהא דמקויו דם תיב הינו במקויו לשמור בריאתו לחוד ואינו מרגיש בחלי, אכל אם מרגיש בחלי ויש קצת קרירות פטור לישב, ע"ש. מי שלא היה יכול לבוא בספה כ"א ע"י שיעבר בפתר ע"י ספקה כ"ד אטור לו לעבר, ואם עבר בדיעבד במקום מצוה ואנס, שבעת הדקק יש לסמוך על הרשכ"א וכו', כנה"ג בשם מהר"ש יונה, ע"ש, והמ"א בסימן תרלט תמה עליו דהא אינו מחזיק לילך בספת חברו כמ"ש פאן בהג"ה שאם כבו לו נרות כליל סכות שחל בשפת שאינו מחזיק לילך בספת חברו לאכל לאור הנר כיון שיש טרח, ו"כ הי"ג שיש טרח אינו מחזיק לעבר בנדר, ע"ש. ונראה שאין ראיה מהתם דכבר אכל בספה וצ"ח בכנית פת מה שתיב לאכל בספה, ואת"ל שערין לא אכל, איכל למחר, ומש"ה אומרין דאם יש לו טרח גדול לילך לספת חברו שאינו מחזיק, אכל פאן שאין לו סקה קלל, אם עבר בדיעבד יש לסמוך על הרשכ"א, י"ד אהרן, ע"ש: (7) הרי"ת. ובכלן פטור אף מאכילה, ב"י.

באור הלכה

* מפני הרוח. והוא הדין מפני העצה במקומות הקרים, ויכול לעיל בסימן תרלט ענין ב בהג"ה. ועין בלבוש דאפלו יש לו כרים וקסותו להנצל מן העצה גם-כן יש להקל, דאין פל אדם יכול לטרח בכל לילה להביא שם ולמחר לפנותם [אם לא היה לו מקום בספה להניח שם בכל ימי החג, וכן מוכח במגן אברהם שם בסעיף קטן ז, ודיבאן זה לא נזכר לפטור מחמת הטעם דצנ"ג¹², עין שם]. ודע, דהתקפת רב הפוסקים דמצטער פטור אף מאכילה, כמו שכתב המגן אברהם בשם בבית יוסף, ועל-כן נראה דיש לזהר בזמן הקר שיהא לבוש בגדים חמים קשופעד בספה, כדי שלא יהיה מצטער מחמת הקר ויהיה חשש ברכה לבטלה¹³:

משנה ברורה

ומכל מקום אם רוצים לברך הירשות כידן, דלא גריעי מאשה: **ב (ד) כבן חמש כבן שש.** פל חד ח [בסם חרפה ט"ז ומ"א]. (7) ודעת כמה אחרונים, דמבין חמש ולמעלה, אם אביו הוא בעיר שאינו צריך אז כל-כף לאמו, מחזיק אביו לחנכו בספה⁶ (ה) אפלו אם איננו חרף⁴: (ה) לחנכו במצות. ואם אין לו אב, (ו) יש אומרים דאמו ובית-דין תיבים לחנכו⁶, (ו) ויכלי עלמא אטור להאכיל לקטן בגדים חוץ לספה אפלו לאדם אחר, דהינו לתן לתוף פיו (ח) או לצוות לו לאכל⁶: ג (ו) חולים וכו'. משום (ט) דכתב 'תשוב' קצין תדורו, ואם היה לו זה החלי כל השנה

לא היה יושב בביתו ודוקא, אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו¹⁰: (ז) ומשמשיהן פטורין וכו'. לפי (י) שהן עוסקין במצוה¹⁰, וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה: (ח) אלא אפלו חש וכו'. קצר בלשוננו, ובמקרא איתא 'אפלו חולה שאין בו ספקה ואפלו חש בראשו' וכו': (ט) בראשו או חש בעניו. ורצה לומר, ושיבת הספה (יב) קשה לו: (י) בשעה שהחולה וכו'. ואם יש (יב) שני משמשים ואין לשיניהם בבת-אחת, צריך לאכל אחד בספה בעת שמושו של השני: (יא) צריך להם. ואם הוא חולה שיש בו ספקה, (יג) נראה דיש להם גם בשעה שאין צריך לו: (יב) ומי שמקויו דם. הינו (ד) במקויו דם. כדי לשמור הכרואות ואינו מרגיש שום חלי בעצמו, שאז אינו מצטער קלל, ולא דרבה הוא שמח ומרבה האכילה ושתייה, (טו) אכל אי מרגיש בחלי והמאי טעמא מקויו, פטור. (טו) והשוחט משקה לשלשל, אם מתנרא שידיק לו העצה פטור: ד (יג) מצטער פטור וכו'. דכעין תדורו (ח) בענין, ואף בכל השנה אין אדם דר במקום שהוא מצטער: (יד) הוא ולא משמשיו. והינו, שאם הם רוצים לאכל או לישן תיבים לכנס לתוף הספה. ולכאורה נראה דאם הוא שכיר אצלו לשמשו וגם בכל השנה אינו אוכל וישן בביתו כי אם אצלו, רשאי גם היום לעשות¹⁴, והוא דומא דשומרי גנות ופרדסים¹⁴ המבאר לקמן בסימן זה: (טו) אכל בליה ראשונה וכו'. אדיל (יח) לשיטתו בסימן תרלט סעיף ה בהג"ה דסתם שם להחמיר בגרוד גשמים לענין לילה ראשונה, והוא הדין פאן, אכל לדעת שארי פוסקים דפטרי שם, הוא הדין פאן, ועל-כן יש להתנהג למעשה במצטער כמו לענין ירוד גשמים, וכמו שכתבנו שם במשנה ברורה סעיף קטן לה, עין שם: (טז) זה שאינו יכול לישן וכו'. והוא הדין דמצטער פטור בכלן אף מאכילה [אחרונים], ונצו לומר, דאם הרוח גריח וכי האי גונא מצערים לה באכילה פטור אף מאכילה, (יט) אכל אם הצער רק בשנה תיב באכילה: (יז) או מפני הריח. עין לעיל

שער הציור

(2) והינו, דאם הקטן הוא חרף, שערו מן חמש ומעלה, ואם אינו חרף, מן שש ומעלה, וידוע זו אין נפקא-מנה בין איתה לאכילה בכתא לליטה בכתא. ובבאר הג"א כתב דטענת-סופר הוא בשלחן-ערף מה שכתב 'בן חמש': (7) ב"ח ואלהי רבה ובכורני-יעקב ובית מאיר, וכן משמע מסתימת דרך החיים: (ה) ובליתה לאביו בכתא פל השנה, אפלו אם על חג הספוח לביתו, דבנה הוא מרגל עם אמו, שעורו מששה שנים ומעלה [בכורני יעקב]: (1) עין אליה רבה ובכורני-יעקב: (1) עין מגן אברהם ופרי-מגדים ומחצית-השקל: (2) ולאפוקי שפגמית לפניו לאכל והוא אוכל מעצמו¹⁷, אכל אביו מחזיק מחמת מצות חנף למנוע אותו שלא לאכל חוץ לספה: (3) רבנו מנחם: (י) לבוש: (יב) לבוש: (יג) שערית-תשובה: (יג) אליה רבה ובכורני-יעקב: (דל) ט"ז ותיא-אדם: (טו) פן פאר המחצית-השקל דברי השי"ז: (טו) מגן אברהם ושי"א: (יז) פוסקים: (יח) הג"א ושאר אחרונים: (יט) פרי-מגדים: